

Osmanlynyň iň meşhur içoglany

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 24 январа, 2025

Osmanlynyň iň meşhur içoglany OSMANLYNYŇ IŇ MEŞHUR IÇOGLANY

Premýer-ministriň “Muhteşem Yüzyıl” teleserialy barada «eždatlarymyz beýle däl di» sözünden soň mediýada «eždat» çekişmesi bardy. Ýeri, osmanlyda patyşalaryň nähili durmuşy bardy?

«Cumhuriyet» gazetiniň žurnalisti Mine Kyrykkanat bu barada jedeli heniz-henizler ýatmajak bir makalany ýazdy.

Kyrykkanat «Osmanlynyň iň meşhur içoglany» makalasynda Fatih Soltan Mämmediň kakasy Soltan Myradyň «Içoglanyny» ýazdy.

Osmanly dilinde bu içoglanlaryň Kalleş, Ibne, Süzgeç, Götberen lakamlary bilen ýa-da Gazyglu beg ady bilen agzalýandygyny aýdan Mine Kyrykkanat aglaba günbatarly taryhçynyň uzak wagtlap düşünmedik bu lakamlardan, aýratynam dördünjisiniň nemesçedir öýdülip, birnäçe asyrlap “Gotveren” («Götberen») diýlendigini ýatlatdy.

Ine, Mine Kyrykkanatyň jedeli ula giden şol makalasy:

“1442-nji ýylda Osmanlynyň paýtagty Edirne, soltany bolsa Fatih Soltan Mämmediň kakasy Myrat II-di.

Walahiýa knýazy Wlad Basarab (Wlad Sepeş) şol ýyl dogany knýaz Gelşikli Radul (Раду III Красивый/Radu cel Frumos) bilen bile öz kakalary Aždarha Wlad (Drakula) tarapyndan osmanly soltanyna zamun hökmünde Edirne köşgüne ugradylanda ýaňy on bir ýaşapdy.

Iki zamun knýaza Edirne köşgünde diýseň gowy seredildi, olar gelejekde osmanla hyzmat taýýarlygyny-da gördüler, Soltan Myradyň «içoglanlarynyň» düzüminde-de ýer aldylar...

Emma soltan Wlady gözünüň oňünden aýranokdy. Ýaş knýazyň sakgal-murty garalyp, «içoglanlarynyň» düzüminden çykarylansoň, Myrat II özüne alty ýyllap eden «hyzmatyna» jomartlyk bilen eçildi. 1448-nji ýylda 17 ýaşyna giren Wlady woýwoda (господар) ünwany bilen derejeläp, ýanyna bir goşun

berdi we Walahiýanyň tagtyny eýelemäge ýollady.

* * *

Emma osmanly soltanlary-da hernäçe pynhan gatnaşyklary bilen iş gatnaşyklaryny biri-birine garyşdyranam bolsalar, ahmaly elden berjek derejede oýlanşyksyz däldiler... Myrat II eý görýän Wlad knýazynyň oňa edilen «içoglanlyk» hyzmatyndan hoşal boldumy ýa-da dişini gysyp çydadymy, anyk bilenokdy. Şonuň üçinem Wlady Walahiýa ugradanda dogany Gelşikli Raduly zamunda saklap, ony osmanlynyň tabşyrygyndan çykamaz ýaly etdi.

Wlad Basarabam ilki ygtyýaryna berlen goşun bilen alyp, iki aýdan soňam elden giden, yzyndan ýene ele geçirip gaýtadan oturan Walahiýa tagtyna ymykly ýerleşip, özüni arkaýyn duýan wagty... zamunda oturan dogany Raduldan gecip, osmanla garşy gozgalaň turuzdy.

Walahiýanyň otuz bir ýaşly woýwodasy Wladyň garşysyna topalaň turzan paýtagty Stambul bolup, onuň eýesi-de «külke gutusynda guradylan gül ýapraklaryny ysgamagy halaýan» Fatih Soltan Mämetdi.

* * *

Knýaz Wlad 1462-nji ýyldan bäri Stambuldan gelip, huzurynda sarygyny çykarmagy ret eden ähli ilçileriň we wekilleriň sarygyny kelleleri bilen bile çüý kakyp çykdy. Dunaý derýasynyň boýlaryna goşun çekip, 30 müňden gowrak osmanlyny gazyga oturdyp çykandan soň Walahiýada we Bogdanda rumynça «Gazykly» manysyny berýän «Sepeş» («Колосажатель») lakamyny aldy.

Osmanlyçada bolsa çagalygynda jynsy zorluga uçrandygyny aňladýan Kalleş, Ibne, Süzgeç, Götberen lakamlary bilen ýa-da Kazyglu beg diýip ýatlanýardy. (Çeşme: Matei Cazacu, “Knýaz Drakulanyň taryhy”, Droz-1988)

Aglaba günbatarly taryhçynyň uzak wagtlap düşünmedik bu lakamlaryna, aýratynam dördünjisine nemesçedir öýdülip, birnäçe asyrlap “Gotveren” («Götberen») diýildi!

Fatih Soltan Mämet kakasynyň iň söýgüli ýigdekçesiniň

osmanlylary gazyga oturdyp aryňy alan «içoglanyň» hynjyny eşdip, gahar-gazaba atlandy. Onuň Walahiýanyň woýwodasy Wlad Sepeşe garşy düzen goşunynyň başyna kimi geçirenini bilýäňizmi? İçoglany bolup hyzmat edende wepalylygyny görkezen zamundaky dogany Gelşikli Raduly...

* * *

Osmanly goşuny Walahiýany eýeledi. Gelşikli Radul 1462-nji ýylda woýwodalyk tagtyna oturdy. Emma gazykçy doganyny-da ele saltp bilmedi. Wlad Sepeş gaçybatalga sorap baran wengerleri tarapyndan ýesir alyndy. On ýyldan soň ýesirlikden boşap ýene Walahiýa dolanyp geldi we 1476-njy ýyla çenli woýwoda bolup höküm sürdi. Dekabr aýynda osmanly goşunyna garşy giren söweşinde öldürildi we 300 esgeri gazyga oturdyldy. Wladyň kellesi Fatih Soltan Mämmede ugradyldy.

Emma Wlad Sepeşiň yzynda galdyran gazykly we ganly legendasy 1897-nji ýylda Bram Stokeriň «Drakula» atly fantastiki romanyndaky ölmeýän grafyň, diňe bir ýagdaýda – ýüregine gazyk kakyp ýok edip bolýan wampiriň obrazyna jan berdi. Rumyniýanyň Transilwaniýa sebiti Frensis Ford Koppola ýaly kinorežissýorlaryň bu romanyň surata düşürilen birnäçe çeper filmi bilen birlikde bütin dünýäde Graf Drakulanyň ýurdy hökmünde tanaldy.»

Mine KYRYKKANAT.

«Cumhuriyet» gazeti, 09.12.2012 ý. Taryhy makalalar